

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Ще зовсім нещодавно не бажано було обговорювати проблеми професійної деформації працівників органів внутрішніх справ. Їх цинтиливо обминали, вважаючи нетиповими, нехарактерними для органів внутрішніх справ.

Проте у процесі докорінного реформування державної влади, що почалося після проголошення незалежності України у 1991 р., і продовжилося з прийняттям нової Конституції 1996 р. виявлено певні відхилення в професійній діяльності працівників органів внутрішніх справ, мотивація яких лежить в їхній правовій свідомості.

Оцінюючи сьогодні стан правової культури працівників органів внутрішніх справ, необхідно констатувати, що реформи та нові закони наражаються на стійкі стереотипи правового мислення, на усталені методи антидемократичного розв'язання ситуацій, що виникають.

Таким чином, недоліки культури виявляються у правовому нігілізмі, нехтуванні правовими нормами, значній кількості протиправних вчинків серед працівників органів внутрішніх справ, неспроможності протистояти злочинності, корумпованості тощо.

Останнім часом проблемам професійної деформації працівників органів внутрішніх справ почали приділяти пильну увагу В. Кудрявцев, П. Баранов (1989), А. Молчанов, С. Пильов (1990), В. Лихолоб, М. Ібрагімов, Б. С'єдін (1991), В. Горпенцов, В. Комаров (1993), С. Сливка (1995), В. Медведєв (1996), Т. Ткаченко (1997). А в дослідженнях В. Куліченко, В. Столбового (1990), В. Шамрая (1993) розглядаються питання деформації працівників окремих служб органів внутрішніх справ. І оскільки ці проблеми лише нещодавно почали набувати глибокого наукового осмислення і ще не мають всебічного висвітлення у літературі філософії права, необхідно насамперед визначити сутність і ознаки професійної деформації працівників органів внутрішніх справ.

Деформація — в перекладі з латинської означає зміну об'єму або форми твердого тіла під дією зовнішньої сили; природне або штучне відхилення того чи іншого органа від нормальної форми [1, с. 106]. Еволюцію поняття «деформація» можна простежити за останні роки — із зміною суспільного ладу в країні.

Впровадження поняття деформації в різні галузі науки призвело до того, що на сьогодні воно охоплює широке коло різноманітних, якісно відмінних явищ: мається на увазі зміни взаємного розташування окремих частин фізичного тіла, характеристики поведінки людини, взаємодії різних соціальних груп. Причому це не термінологічна спільність, а справжнє розмаїття явищ, множинність аспектів і деякий загальний зміст [2, с. 5 – 6].

У своїх роботах науковці поряд з терміном «деформація» вживають «деградація» (з французької) — занепад, поступове зниження будь-якої властивості, процес зміни будь-чого в бік погіршення, втрата властивостей, що раніше накопичені; «девіантність» (з латинської) — відхилення від правильної лінії належного напрямлення [1, с. 96].

Отже з вищезазначеного можна дійти висновку, що терміни «деформація», «деградація», «девіантність» тотожні у розумінні зміни форми, зниження будь-якої властивості, відхилення від належного напрямлення. Але лише лексема «деформація» всебічно висвітлює процес, що розглядається, оскільки вона містить у собі не лише поняття відхилення від нормальної форми, а й дозволяє зрозуміти, під впливом яких чинників це відбувається, які наслідки тягне за собою як для самого працівника органів внутрішніх справ, так і для оточуючих, а також для всього суспільства.

Відтак вивчення питання професійної деформації працівників органів внутрішніх справ на сьогодні надзвичайно актуальне. Адже не можна стверджувати, що переважна більшість працівників міліції принципово і чесно виконують свій службовий і громадянський обов'язок.

Ю. В. Александров, дослідивши загальні причини і наслідки професійної деформації стосовно всіх працівників органів внутрішніх справ, констатував що для різних служб органів внутрішніх справ у класифікації причин і умов професійної деформації немає суворого розмежування об'єктивних і суб'єктивних, головних і другорядних, необхідних і випадкових причин. Тому підрунтям розв'язання проблеми професійної деформації має бути диалектико-матеріалістичний принцип.

Зведення результатів, отриманих при вивченні окремих наук, до загального поняття — початковий етап комплексного вивчення, який передуватиме складнішому: створення цілісної теоретичної системи явища, що досліджується, і розробка конкретних наукових рекомендацій для його усунення.

Щодо людини як єдності особистості доцільно розрізняти фізичну (соматичну деформацію), фізіологічну, психічну та особистісну деформацію. Отже при розгляді професійної деформації передусім

необхідно розглядати особистісну деформацію [2, с. 7].

Професійна деформація стосовно працівника органів внутрішніх справ як категорія філософська, на наш погляд, визначається розвитком негативних морально-психологічних рис характеру особистості, через які відбувається викривлення інформації про процес і результати професійної діяльності, службових і неслужбових взаємостосунків у колективі. Тобто не лише свідомість працівника органів внутрішніх справ зазнає деформації, а й передусім виконання ним професійної діяльності.

Таким чином, розглядаючи проблему деформації працівників органів внутрішніх справ, необхідно, застосовуючи метод системного аналізу [3, с. 19–26], вивчити ситуації, що впливають на виникнення схильності до деформації в різні періоди життя, а також ситуації так званих життєвих криз особистості, умов, за яких професійний досвід починає відігравати деформуючу роль при виконанні функцій їх діяльності.

Професійній діяльності працівників органів внутрішніх справ притаманні такі основні складові: об'єкт, суб'єкт, зміст (мета і завдання), форми, засоби і методи, результат. Надзвичайно важливе значення для працівників органів внутрішніх справ має їхнє ставлення до змісту професійної діяльності, що, у свою чергу, залежить від інтелектуального складу їхнього характеру, емоційності і, безперечно, рівня правової культури, оскільки, на думку науковців, критерієм загальної культури особи є моральний, професійний, правовий та інші рівні розвитку особи в процесі її соціально-активної діяльності.

Діючу систему МВС було створено понад 80 років тому і пристосовано до суспільно-політичного устрою колишнього СРСР. На сьогодні її структурна побудова, завдання, функції, форми і методи роботи хоча і набули певних еволюційних змін, але повністю не відповідають сучасним політичним, економічним та соціальним реаліям у нашій державі, внаслідок чого діяльність органів внутрішніх справ не завжди встигає за процесом побудови нової держави.

Проблема професійної деформації розглядалася ще у 1918 р. при утворення ЧК в новій державі — СРСР: кожен співробітник має пам'ятати, що його покликано зберігати Радянський революційний порядок, і він не повинен допускати його порушень, якщо ж подібне трапилось, то він не гідна людина і повинен бути вилучений з лав Комісії [4, с. 166].

Зазначена проблема не втратила актуальності і нині, адже правова культура працівників органів внутрішніх справ слугує гарантією законності в їх діяльності. Досліджуючи професійну правосвідомість працівників внутрішніх справ, вчені підкреслю-

ють, що певна їх кількість у роботі проявляє формалізм, бюрократизм, а в деяких випадках вони самі стають на шлях порушення закону, що виявляється у здійсненні протиправних дій, винесенні незаконних рішень, перевищенні службових повноважень, зловживанні службовим становищем, неприйнятті заходів, передбачених законом.

Виховати і сформувати в людині культуру, правові і моральні переконання надзвичайно важливо, оскільки переконання — усвідомлені і внутрішньо сприйняті людиною установки — визначають її діяльність за умов вільного вибору. Наявність у людини істинно гуманних переконань, високого рівня правової культури виключає протиправну поведінку з її боку, тим більше, вчинення злочину. Постійно знаходячись серед людей при виконанні службових обов'язків, працівники органів внутрішніх справ повинні виховувати у собі повагу до права, дотримуватись правил поведінки, встановлених у суспільстві.

Таким чином, правова культура працівників органів внутрішніх справ полягає у:

— знанні чинного законодавства як необхідної умови дотримання законності, правомірного використання прав та виконання обов'язків співробітниками цих органів, гарантії здійснення прав і свобод громадян;

— шанобливе ставлення до правових вимог, переконання в правильності і необхідності правових приписів;

— звичне ставлення до дотримання закону, при якому працівник міліції щоразу не замислюється: потрібно чи не потрібно виконувати вимоги закону і сприймає ці вимоги як належне через те, що формальна необхідність виконувати закон перейшла у нього у внутрішню потребу.

Література

1. Краткий словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лёхина, проф. Ф. Н. Петрова. — М.: Госуд. издат. иностранных и национальных словарей, 1950.

2. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ. — К.: Видавництво Національної академії внутрішніх справ України, 1997.

3. Маноха О.Є. Системний аналіз в кримінології. — К.: Видавництво УАВС, 1996.

4. Из истории ВЧК: Сборник документов. — М., 1958.